

For citation / Atıf için:

UYANIK, N. & YAVUZ, H. (2023). Balfour Deklarasyonu'nun İlanı, Tepki ve Destekler. *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi – KİTOD 1(2)*, 207-222. <https://dergipark.org.tr/pub/kitod>

Balfour Deklarasyonu'nun ilanı, tepki ve destekler

Necmi UYANIK

*Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya, Türkiye*

E-mail: necmiuyanik@hotmail.com ORCID: 0000-0003-3692-3168

Havva YAVUZ

Dr. (Öğr. Gör.) Batman Üniversitesi, Bölümler Koordinatörlüğü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi,

Batman, Türkiye

E-mail: havvayavuzym@gmail.com ORCID: 0009-0007-8988-8884

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Review Article

Gönderilme Tarihi / Submission Date:

12/10/2023

Revizyon Tarihleri / Revision Dates:

22/10/2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

24/10/2023

Etik Beyan

(X) Makale için etik onay alınmamıştır. Yazar(lar), çalışmasının etik kurul onayına tabi olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların çalışmaya katkısı:

1. Yazarın katkısı: Makaleyi yazdı, verileri topladı ve sonuçları analiz etti/raporladı (%50).
2. Yazarın katkısı: Makaleyi yazdı, verileri topladı ve sonuçları analiz etti/raporladı (%50).

Çıkar çatışması

Yazar(lar) bu çalışmada olası bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Teşekkür / Katkı Beyannamesi

Bu çalışmaya yazarlar dışında katkı sağlayan olmamıştır.

Balfour Deklarasyonu'nun ilanı, tepki ve destekler

Öz

İngiltere Hükümeti'nin 2 Kasım 1917 tarihinde ilan ettiği Balfour Deklarasyonu, dünyanın belli başlı Yahudi merkezlerinde bulunan Siyonist federasyonlar tarafından coşku ve derin şükran ifadeleri ile karşılanmıştır. Dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Lord A. J. Balfour tarafından Yahudilere İngiltere koruması altında "Ulusal Yurt" vaadi taşıyan Balfour Deklarasyonu'nun ilanı Siyonist harekete uluslararası tanınırlık sağlarken yerli Filistin halkı ve o dönemin Arap liderliğini üstlenen Şerif Hüseyin'i ise hayal kırıklığına uğratmıştır. Filistin nüfusunun yüzde 90'dan fazlasını Araplar oluşturmasına rağmen deklarasyon metninde "Yahudi olmayan topluluk" kelimeleriyle yerli halk önemsizleştirilmiştir. İngiltere Hükümeti'nin bu bildirisi, Fransa ve İtalya başta olmak üzere İtilaf Devletleri tarafından da benimsenmiş ve kabul görmüştür. Balfour Deklarasyonu ile birlikte Siyonist hedeflerin ilk aşaması tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimer: Balfour Deklarasyonu, Siyonizm, İngiltere, Siyonist Organizasyon

Announcement of the Balfour Declaration, reaction and supports

Abstract

The Balfour Declaration announced by the British Government on November 2, 1917 was greeted with enthusiasm and expressions of deep gratitude by the Zionist Federations in the major Jewish centers of the world. The announcement of the Balfour Declaration, which promised the Jews a "National Home" under the protection of England, by the British Foreign Secretary of the period, Lord A. J. Balfour, was brought international recognition to the Zionist movement, but was disappointed the local Palestinian people and Sharif Hussein, who assumed the Arab leadership of that period. Although more than 90 percent of the Palestinian population were Arabs, the text of the declaration was trivialized the local people with the words "non-Jewish community". This declaration of the British Government was also adopted and accepted by the Entente Powers, especially France and Italy. With the Balfour Declaration, the first stage of Zionist goals were completed.

Keywords: Balfour Declaration, Zionism, Britain, Zionist Organization

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin Filistin'i doğrudan kontrol etme ihtiyacı ve Yahudi desteğini harekete geçirme ihtiyacının kendisi açısından zorunlu hâle gelmesiyle, İngiltere'nin sömürgeci vizyonu ile Siyonist hareket doğal olarak müttefik bir görünüm sergilemişlerdir (Bar-Yosef, 2005, 243). Filistin'in nüfuz altına alınmasının en temelli İngiliz gerekçesi, Britanya askerî subaylarının 1877 yılında Hayfa'yı Hindistan yolunun demiryolu başlangıcı olarak öngörmeleriydi. Bu dönemde, anılan demiryolunun tarafsız bir halkın kontrolünde olmasının daha güvenli ve daha ucuz olacağı savunulurken, bildikleri tek tarafsız grup ise Yahudiler olmuştur (De Haas, 1934, 485). İngiltere'nin Filistin'de temel çıkarı stratejik olmasına rağmen Yahudilerin, çok güçlü uluslararası bir elit imajı çizmeleri ve yaygın olarak kabul edilen bir dizi mit ile iç içe geçmiş bir hâlde idi. Chaim Weizmann, özellikle İngiliz yetkililerin, Yahudilerin hem Amerika Birleşik Devletleri'ni hem de Rusya'yı fiilen kontrol ettiğine inanmalarına izin vererek bu fikirlerin yayılmasının yarattığı etkiden oldukça faydalandıkları görülmüştür (Bar-Yosef, 2005, 243).

Balfour Deklarasyonu'nun Hazırlık Süreci

Siyonist liderler savaşın başlarında, Filistin'de bir Yahudi kolonisinin kurulmasının İngiltere'nin çıkarlarına daha fazla hizmet edeceği konusunda İngilizleri ikna etmeyi başarmışlardı (Pappe, 2007, 81-82). Dönemin Fransız basınında bu durum;

Kim kazanacak? Hiç kimse, çünkü İngiltere, Mısır sınırındaki bu eyaleti büyük bir güce terk etmekten vazgeçemeyecek. Mevcut savaş, Londra'daki hükümete Filistin'in en zengin İngiliz kolonilerinden birinin güvenliği için ne kadar önemli olduğunu gösterdi. Bu nedenle Filistin, özerk bir devlet haline getirilmeye mahkûmdur. İşte o zaman Siyonistlerin hayali gerçekleşebilir... Ve İngiltere, Siyonistlere sık sık kolonilerinden birinin bırakılmasını önerdiğinden buna daha büyük bir şevkle katılacaktır... İlkel Arnavutluk için mümkün olan Filistin için neden imkânsız olsun. Gezegende üç yıldır gelişen olaylar bize siyasi alanda hiçbir şeyin imkânsız olmadığını gösterdi (CDA/BOA. HR. SYS 2334-5 M-11-02-1915),

açıklamalarıyla kendisine yer bulmuştur.

Londra'da Arthur Balfour ve Herbert Samuel gibi dönemin öne çıkan politikacıları, Siyonist hareketin yeni başkanı olan Chaim Weizmann'ın başlattığı propagandaya yardımcı olmayı bir görev olarak benimsemişlerdir. Bu gayretler sonucunda İngiltere'nin Filistin politikasında bir değişiklik yapılmasını başarmışlardı. Hareketin elde ettiği en büyük başarı ise, Rothschild ailesinin çevresinde, kalıcı bir Siyonist lobinin oluşturulması konusu olmuştur. 1916 yılına gelindiğinde Siyonist hareketin liderleri ile İngiltere Hükûmeti artık resmî olarak görüşmelere başlamışlardı (Pappe, 2007, 81-82). İngiliz Yahudi gazeteci ve diplomat Lucien Wolf, *The Times* gazetesinde 14 Mart 1916 tarihinde kaleme aldığı yazıda;

İstedığımız şey, yaşadıkları tüm ülkelerde Filistin dâhil, Yahudiler için eşit, medeni ve siyasi haklar ve tam bir din özgürlüğüdür. Dünkü toplantıda kabul edilen Kutsal topraklar için formülümüz şu şekildedir: Yahudilere Filistin'e göç etmek ve o ülkede Yahudi kolonilerinin kurulması için yeterli imkânları, tam siyasi haklar ve gerekli olabilecek belediye ayrıcalıklarıyla birlikte sağlamak (Times, 14 Mar. 1916, 13),

düşünceleriyle dünya genelinde Filistin özelinde Yahudi haklarının sağlanmasından bahsedecektir.

1916 yılı Siyonizm düşüncesinin hayata geçirilmesi konusunda oldukça aktif bir sene olmuştur. Aralık 1916, Siyonizm'in kaderi açısından son derece önemli bir dönem olacaktır. Chaim Weizmann'ın yakın ilişkiler kurduğu Lloyd George'un Başbakan olması, Arthur Balfour'un Dışişleri Bakanı ve Sir Mark Sykes'in savaş kabinesi sekreteri olması ile birlikte Siyonistlerin Filistin hedefleri daha erişilebilir duruma gelmiştir (Schama, 2016, 325). Weizmann'ın bu üç önemli politikacı ile de iyi ilişkiler içinde olması hemen harekete geçmesine neden olmuştur. Weizmann, Yahudilerin Filistin'deki etkilerinin artırılması konusunda onlardan isteklerde bulunmuştur. 1917 yılında ise, bu görüşmeler sıklık kazanmıştır (Kızıloğlu, 2012, 49). 1917 baharında savaş propagandası her yerde idealist bir görünüm almış ve ABD savaşa girmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, savaşa girdikten sonra, Lord Balfour Mayıs 1917'de ABD'ye yaptığı resmî ziyarette Siyonist yanlısı tutumunu açıkça ortaya koymuştur (De Haas, 1934, 485).

Bununla birlikte Balfour Deklarasyonu'ndan önce, 4 Haziran 1917 tarihinde Fransa, "Cambon Bildirgesi"ni ilan etmiştir (Trimbur, 2010, 48). Jules Cambon bu bildiriyle Fransa'yı, "İsrail halkının yüzyıllar önce sürgün edildiği bu topraklarda Yahudi ulusunun yeniden doğuşuna" adadığını belirtmiştir (De Haas, 1934, 485). Fransız diplomat Jules Cambon'un bildirisi Siyonist lider Nahum Sokolow'a, Filistin'de Yahudi Kolonizasyonunu amaçlayan projesine verilecek olan Fransız desteğini açıkça ifade etmiştir. Mektubun yazıldığı gün Fransa, Vatikan'ın asırlık himayesinin devamı konusundaki tutumundan duyduğu endişeyi de dile getirmiştir. Sonunda, ikincisi Fransa için muhtemelen yalnızca fırsatçı nedenlerle desteklenen Siyonist kaygılardan çok daha ağır basmıştır. Fransa'nın ana odak noktası, Hristiyanların korunması için daha büyük bir Lübnan'ın yaratılması (Trimbur, 2010, 48) ve aynı zamanda büyük Suriye oluşturma düşüncesi olmuştur. Yine de İngiltere'de toplanan Kabine, Fransa'nın bölgedeki rekabetinden korkmuş ve Filistin'de İngiliz koruması altında bir Yahudi varlığının bulunmasının bölgede kontrolü sağlamlaştırmasına yardımcı olacağını düşünmüştür. Ayrıca, Filistin'deki Yahudi yerleşiminin İngiltere'ye, Fransa'nın Lübnan ve Suriye üzerindeki kontrolünü dengelemek için sağlam bir temel sağlayacağı fikrindedir (Quigley, 1990, 9).

4 Haziran Fransız Deklarasyonu ve 17 Haziran'da Birleşik Dış Komite'nin dağılması, Balfour Deklarasyonu'nun ilanını hızlandırmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından 1916 yılının mart ayında ve bir sonraki yılın nisan ayında bir beyan fikri yeniden değerlendirilmiştir. Weizmann, Filistin İngiliz işgali altına girer girmez uygun bir deklarasyonun yapılmasını önermiş fakat Gazze cephesinde art arda alınan yenilgiler bunu uygulanamaz hâle getirmiştir. 1917 Mayıs ayına gelindiğinde, bazı Siyonistler beyan konusunda sabırsızlanmaya başlamışlardır (Friedman, 1973, 244).

Bu arada Birinci Dünya Savaşı sırasında, Wilson'un Yüksek Mahkeme Yargıcı Louis Brandeis tarafından temsil edilen Amerikan Siyonistleri de Londra'da, İngiltere Hükûmeti ile İngiliz Siyonistleri arasında yürütülen görüşmeleri dikkatle izlemiştir. Bununla birlikte Brandeis, ABD Yüksek Mahkeme Yargıcı olarak, konumunu Siyonist çevrelerdeki etkisiyle birleştirerek, Siyonist siyasi fikirleri Washington'dan Londra'ya aktarmaya başlamıştır. Balfour Deklarasyonu yayımlanmadan altı ay önce, 1917 yılının mayıs ayında Brandeis, Londra'dan Washington'daki Dışişleri Bakanlığına bir Siyonist düşünce belgesini aktarmıştır. Aktarılan bu belgede; "*Filistin, Yahudi ulusal yurdu olarak tanınmalıdır; tüm ülkelerdeki Yahudilere tam göç özgürlüğü tanınmalıdır; Yahudiler Filistin'de tam ulusal siyasi ikamet hakkından yararlanmalıdırlar; Filistin'in kalkınması için bir Yahudi Şirketine imtiyaz verilmesi gerekmektedir ve İbranice Yahudi eyaletinin resmî dili olarak tanınmalıdır.*" (Hassan, 2016, 847-848), ibareleri yer almıştır. Brandeis, İngiltere'ye, Filistin'in Yahudi göçü için tam özgürlüğe sahip bir Yahudi ulusal siyasi hakları yurdu olmasını önermiştir. Buna göre Filistin, toprak satın almakta özgür olan bir Yahudi şirketi tarafından sömürgeleştirilecekti. ABD Başkanı Wilson da o zaman bu durumu desteklemiştir (Sweiti, 2008, 39). Bu dönemde Balfour ile görüşen Weizmann, 20 Haziran 1917 tarihinde İngiliz gazeteci ve siyasetçi Charles P. Scott'a zafer kazanmış bir edayla şunları yazmıştı; "*Bay Balfour bize, İngiltere Hükûmeti'nin Siyonist Harekete duyduğu*

sempatiyi ve Filistin’de bir Yahudi Ulusal Yurdu kurulmasını destekleme niyetini ifade eden bir belge vereceğine söz verdi.”

Esasen Sykes ve Balfour, önerilen deklarasyonu destekleme konusunda oldukça temkinli davranmışlardı. Sykes’ın, savaş sonrası Orta Doğu planının hükümlerinden birini hayata geçirmeye yardımcı olacak bu tedbire yönelik coşkusu, Filistin’deki savaşın durumuna göre değişiklik göstermiştir. Sykes Gazze’deki İngiliz gerilemesinden sonra, askerî durumun değişmemesi hâlinde İngilizlerin tutmakta zorlanacağı vaatler içerebileceği için Siyonist bağlantının daha fazla geliştirilmemesini tavsiye etmiştir. Haziran ayında İngilizler, Filistin seferini yeniden başlatmaya karar verdiğinde ilgisi yeniden canlanmış ve hem bir Yahudi Lejyonu projesine hem de önerilen Siyonist yanlısı deklarasyona güçlü bir destek vermişlerdir (Reinharz, 1993, 153-179). Bununla birlikte Siyonist temsilci Nahum Sokolow’un, Mark Sykes ile yaptığı görüşmeler de önemli olmuştu. Ayrıca Sokolow için Fransızlarla ve İtalyanlarla yapılan tartışmalar ve müzakerelerin üstesinden gelmek İngilizlerle olanlardan çok daha zor olmuştu ve Sokolow bu görüşmelerde Weizmann olmadan hareket etmiştir. Bununla birlikte Sokolow, Sykes’a sunulan “Siyonist Talepler” muhtırasının ve Balfour’a sunulan Deklarasyon formülünün de başyazarıydı (Verete, 1982, 78).

11 Temmuz 1917 tarihli *Gazette de Lausanne*’ın üçüncü sayfasında İngiltere Hükûmeti ve Siyonizm başlıklı yazıda;

İngiliz Siyonist Federasyonu’nun özel bir toplantısında Başkan Dr. Weizmann aşağıdaki açıklamayı yaptı: Savaşın bir sonucu olmasını umduğum bir ara aşamada Filistin’in İngiltere kadar güçlü ve adil bir gücün koruması altına girmesidir. Böyle bir gücün himayesi altında Yahudiler gelişebilecek ve hak ettikleri özerkliği elde edeceklerdir. İngiltere Hükûmeti’nin planlarımızı desteklemeye hazır olduğunu ve bunun, hükümetleri de sempati duyduklarına dair güvence vermiş olan Müttefik Devletlerin onayı ile gerçekleşeceğini bu meclise duyurma yetkisine sahibim. Kutsal Yerler meselesi, Filistin’in gelecekteki yerleşimi ile bağlantılı olarak ele alınmalıdır. Bu Yahudi meclisinde, biz Yahudilerin tüm mezheplerin ve dini grupların duygularına saygı göstermeye azami özen göstereceğimizi söylememe gerek yok. Uluslararası ilişkilerin önemli bir parçasını oluşturan bu zor sorunun nasıl çözüleceğini tartışmak zorunda değiliz. Bu felaketin ardından daha iyi bir dünya inşa etmek isteyen ulusların adaletine ve dürüstlüğüne güveniyoruz. Alınan kararların adil ve herkes için iyi olacak nitelikte olmasına dikkat edeceklerdir. En yüksek Katolik çevrelerden Filistin’de bir Yahudi devletinin kurulmasına sempatiyle bakacaklarına dair güvence aldık, dini bakış açılarına göre, itiraz etmek zorunda hissetmiyorlar ve iyi komşular olmamız için hiçbir neden görmüyorlar. Ve umarım mükemmel komşular oluruz, (CDA/BOA. HR. SYS: 2437/100: 25 Temmuz 1917),

sözleriyle düşüncelerini dile getirmiştir.

Balfour Deklarasyonu henüz ilan edilmemiş hatta bu tarihte henüz tam olarak netleşmemiş olsa dahi, İngilizlerle yapılan görüşmeler tamamlanmadan Weizmann, İngiliz Siyonist Federasyonuna beklenen duyuruyu erken bir tarihte yapmıştır. Bununla birlikte Siyonistler savaş yılları boyunca Filistin’in geleceğine ilişkin düşüncelerini ve önerilerini ortaya koyan çeşitli muhtıralar hazırlamışlardı. Bunlar Weizmann ve diğerlerinin nüfuzlu İngilizlerle

yaptıkları görüşmelere yardımcı olması amacıyla hazırlanmıştır. Son olarak Sokolow hazırlanan deklarasyon formülasyonunun bir kopyasını Lord Rothschild'e göndererek Mark Sykes ve Ronald Graham'a gösterilmesini istemiştir. Siyonistlerin, 12 Temmuz 1917'de vardıkları formül, İngiltere'nin Siyonist Organizasyon aracılığıyla Yahudilere verebileceği taahhüdü ortaya koymuştur.

Önerilerinin temelinde esasen Siyonistler tarafından Siyonist Kongre gibi bir organ aracılığıyla oluşturulacak Yahudi imtiyazlı şirketi kurulması fikri göze çarpıyordu. Kurulacak şirkete her yerdeki Yahudi halkının demokratik olarak belirlenmiş iradesini temsil edecek bir kamu hukuku kapsamında imtiyaz verilmesine ilişkin istekler ise eski Herzlian fikrinin yansımalarıydı. Yahudi şirketi, kendisine tanınan yetkiler çerçevesinde, İngiliz yönetiminin kontrolü ve koruması altında Filistin'de yeni bir ekonomik üs inşa edecekti. Ülkeye getireceği Yahudi göçmen kitlesini örgütleyecek, eğitecek ve onlara İbranice konuşan bir toplum ve özgün, modern bir İbrani kültürü yaratmak için gereken sosyal altyapıyı sağlayacaktı (Reinharz, 1993, 178). Hem özünde hem de bakış açısıyla bir Siyonist olan Balfour, Filistin'den Yahudi halkının yeniden kurulmuş Ulusal Yurt olarak bahseden Sokolow'un hazırladığı bu formülü, hiçbir önemli çekincesi olmaksızın, genel olarak kabul etmeye hazır bir görünüm sergilemiştir.

Ancak diğer çevrelerden bu görüşlere karşı muhalefet gelmeye başlamıştır. Özellikle, şiddetli bir anti-Siyonist Yahudi olan Hindistan Dışişleri Bakanı Edwin Samuel Montagu, Filistin'de kurulması planlanan Yahudi Ulusal Yurdu düşüncesini güçlü bir protesto ve eleştiriye tabi tutmuştur (Verete, 1982, 75). Hükümetteki tek Yahudi bakan olan Edwin Montagu, bu deklarasyona şiddetle karşı çıktığı için İngiliz Kabinesinde birkaç aylık süreye yayılan bu sorun, Müttefik Hükümetler arasındaki çeşitli tartışmaların da odağı olmuştur. İngiltere böyle bir politikayı teşvik ederse, bunu uygulamanın zorunlu olarak ona bağlı olacağı ve bu durumda İngiltere'nin Filistin üzerinde siyasi kontrol uygulamak zorunda kalacağı anlamını taşıdığı dile getirilmiştir (Grainger, 2006, 178).

Sonraki aylarda Montagu'nun muhalefeti, Lord Rothschild'in cesaretini o kadar kırmıştır ki, Siyonistlerin daha fazla taviz için baskı yapmasının tavsiye edilemez olduğunu düşünmeye başlamıştır. Rothschild, baskılar devam ettiği takdirde, İngilizlerin "*hiçbir beyanda bulunmamaya karar vereceğinden*" korkmuştur (Friedman, 1973, 254). Rothschild'in korkusunun aksine, İngiliz Başbakan David Lloyd George, Filistin'de bir Yahudi "garnizon kolonisini" kurulmasını desteklemiş ve Filistin'de kurulacak bu Yahudi kolonisinin, Mısır ve Süveyş Kanalı için bir tampon olarak görmüştür. Lloyd George'a göre, İngiltere için Filistin'de kurulacak bir üs, Kahire Burnu'na ve Kahire'den Hindistan'a giden rotaların korunmasını sağlayacaktır (Quigley, 1990, 9).

Ancak deklarasyon belgesi hazırlandıktan sonra Sokolow meslektaşlarına belgenin (Balfour ve Sykes tarafından) çok uzun ve spesifik bulunduğunu, başka bir deyişle İngiliz zevkine göre fazla bağlayıcı bir taahhüt içerdiğini bildirmiştir. Sokolow komiteye, İngiliz temasları tarafından kendisine verilen kısa yönergelerin basitçe yeniden ifade edilmesiyle yetinilmesini tavsiye etmiştir. 17 Temmuz'da Sokolow, Joseph Cowen, Akiva Ettinger ve Shmuel Tolkowsky'den oluşan daha küçük bir grup deklarasyon belgesinin daha kısa bir

versiyonu değerlendirmek üzere bir araya gelmiştir. Bu kez onlara Harry Sacher de katılmıştır. Buna göre;

“1. İngiltere Hükûmeti, Filistin'in Yahudi Halkının Ulusal Yurdu olarak yeniden yapılandırılması ilkesini kabul eder.

2. İngiltere Hükûmeti bu amacın gerçekleştirilmesi için elinden gelen tüm çabayı gösterecek ve gerekli yöntem ve araçları Siyonist Organizasyon ile görüşecektir.”

18 Temmuz 1917 tarihinde Lord Rothschild bu deklarasyon taslağını bir kapak mektubu ile birlikte Lord Balfour'a iletmiştir. Esasen Sir Mark Sykes'ın ofisinde oluşturulan bu formül, Sykes'ın Siyonist gereklilikleri kabul etmesinde, Yahudilere bazı göçmenlerin veya savaş sonrası mültecilerin yerleştirilmesi için bir “sığınak” sunmanın yeterli olacağı yönündeki ilk varsayımına göre önemli bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Siyonistler tarafından sunulan şekliyle formül, Ahad Ha'Am için merkezi nokta olan Filistin'in Yahudi halkıyla olan tarihi bağı ve “Ulusal Yurtlarını” yeniden kurulması gerektiğini kabul ediyordu. Weizmann için en önemli olan nokta ise, İngilizlerin, Siyonistlere veya kuracakları Yahudi şirketine tanınan özel hakları, Hükûmetin onlarla yöntem ve araçları tartıştığını söyleyerek, sadece ima yoluyla olsa dahi bunu kabul etmeleri olmuştur. Ancak formül, Sykes ve Nicolson tarafından çerçevesi çizilen ve Balfour tarafından önceden onaylanan İngiliz önerilerini yakından takip etse de Hükûmet çevrelerinde güçlü bir dirençle karşılaşmış ve nihai haliyle kabul edilmeden önce uzun gecikmeler yaşanmıştır (Reinharz, 1993, 179).

Bu dönemde Berlin gazetelerinden biri olan *Vossische Zeitung* İstanbul'dan yayımladığı haberde Türkiye Yahudilerinin, Filistin'de Türkiye'den ayrılacak bir Yahudi devletinin kurulmasına karşı oldukları belirttiklerini ayrıca Türkiye Hahambaşının hükûmete açık bir mektup göndererek Türkiye Yahudilerinin, Rusya ve Amerika Yahudileri tarafından savunulan Filistin'de bir Yahudi devleti planlarıyla her türlü ilişkisini reddettiğini yazmıştır. Türkiye'deki bazı Yahudi örgütleri de Türkiye'ye olan bağlılıklarını ve Türkiye'nin bütünlüğünü arzuladıklarını açıkça beyan etme gereği duymuşlardı (The American Jewish World, 1917, 7 September 1917, 406).

İngiltere Hükûmeti'nin dünya Yahudiliğine yönelik yürüttüğü ılımlı politika sonucunda Yahudiler tarafından, Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere yardım etmek amacıyla 1917 yılının ağustos ayında bir Yahudi Taburu oluşturulmuştu (Patterson, 1922, 3). Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Batılı güçlerin yanında savaşmak amacıyla Çanakkale Savaşı'na katılmaları ise onlara Balfour Deklarasyonu sözünü kazandırmıştır (Akgül, 2011, 160). Ardından kısa bir süre sonra ünlü Balfour Deklarasyonu ilan edilmiş ve Yahudi halkı için Filistin'de “ulusal bir yurt” kurulmasının resmî başlangıcını oluşturmuştur (Patterson, 1922, 3). Kabine bildirgeyi, Siyonizm'in İngiltere'ye yardım edeceğini düşündüğü için yayımlamıştır. İngiliz himayesi altındaki Filistin'deki Yahudi yerleşiminin, bölgede İngiltere'yi daha da güçlendireceği umulmuştur (Quigley, 1990, 8). İngiltere Siyonizm'e verdiği bu destekle birlikte Uzak Doğu sömürgelerine giden yolların güvenliğini sağlamakla birlikte Doğu Akdeniz'deki nüfuzunu arttırmış ayrıca Yahudi lobisinin etkisiyle ABD'nin savaşta desteğini de kazanabilmeyi ummuştur.

Balfour Deklarasyonu'nun İlanı

19 Haziran 1917 tarihinde Baron Rothschild ve Chaim Weizmann, Lord Balfour' u ziyaret ederek ondan artık kamuoyuna bir açıklama yapılmasının zamanının geldiğini söylemişlerdi. Lord Balfour ise onlardan Siyonist Organizasyonun kabul edebileceği bir ileti taslağı yazmalarını, kendilerinin de kabineden buna onay almaya çalışacaklarını belirtmiştir. 18 Temmuz'da Balfour'a yollanan belgede Filistin'in yeni "Yahudi Ulusal Yurdu" olarak onaylanması, Yahudilerin Filistin göçüne serbestlik getirilmesi ve göç edenlere tüm siyasi ve medeni hakların tanınması, bir Yahudi şirketine imtiyaz verilmesi, Yahudi nüfusunu yönetecek bir yerel yönetimin oluşturulması ve İbranice dilinin resmen kabul edilmesi talep edilmiştir (Schama, 2016, 333-334).

18 Temmuz'a kadar Yahudilerin muhalefeti nedeniyle Savaş Kabinesinde bir deklarasyonun sözlü incelikleri üzerinde uğraşılmıştır. 19 Eylül'e gelindiğinde ise deklarasyon metni Dışişleri Bakanlığı ve Başbakan tarafından onaylanmış ve Savaş Kabinesine sunulmuştur:

"(1) Sayın Hükümet, Filistin'in Yahudi halkının ulusal yurdu olarak yeniden kurulması gerektiği ilkesini kabul eder

(2) B.M. Hükümeti, amacın gerçekleştirilmesini sağlamak için elinden gelen çabayı gösterecek ve gerekli yöntem ve araçları Siyonist Organizasyon ile görüşecektir." (De Haas, 1934: 485). Amerikan Başkanı Wilson'un 17/9/1333 (1917) tarihiyle İsviçre gazetelerinde geçen telgraflarının içeriğine göre, Rusya Hükümeti'ne özel bir mektup yazarak Filistin'de bir Yahudi hükümet-i tesisi kurulmasına karar verilmiş bu amaçla dolaylı olarak Rusya'nın dahi yardımında bulunması iltimas edildiği Bern Ataşemiliterliği'nden bildirilmiştir (Osmanlı Belgelerinde Filistin, 2009, 365). Ayrıca Başkan Wilson'un onayladığı metinden Fransız ve İtalyan hükümetleri de haberdar edilmiştir.

İngiliz Kabinesindeki Yahudi anti-Siyonist mücadelesi, 10 Ekim 1917'de başka bir formül üretmiştir. Başkan Wilson'a iletilen metinde şöyle deniyordu:

Kabine ön tartışmalardan sonra aşağıdaki değiştirilmiş formülü önermektedir: 'İngiltere Hükümeti, Filistin'de Yahudi ırkı için bir Ulusal Yurt kurulmasına olumlu bakmaktadır ve bu amacın gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden gelen tüm çabayı gösterecektir, ancak Filistin'deki Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dini haklarına ya da mevcut milliyet ve vatandaşlıklarından tamamen memnun olan Yahudilerin başka herhangi bir ülkede sahip oldukları haklara ve siyasi statüye hanel getirecek hiçbir şey yapılmayacağı açıkça anlaşılmaktadır' (De Haas, 1934, 485-486).

Deklarasyon metninde yapılan düzeltmelerden sonra Başkan Wilson, 16 Ekim 1917'de Albay House'a İngiltere Hükümeti tarafından önerilen Siyonist yanlısı deklarasyon taslağını onaylama talimatı vermiştir (Husan, 2014, 969). Daha sonra Lord Milner taslak metinde düzeltmeler yapmış ve "Filistin içinde yaşayan yerel nüfusun haklarının, Yahudi ulusal vatanı nedeniyle herhangi bir zarara uğramaması" maddesi eklenmiştir. Nihai belge 31 Ekim'de kabul edilmiş ve 2 Kasım'da Balfour tarafından gönderilmiştir (Schama, 2016, 333-334).

2 Kasım 1917 tarihinde İngiltere Hükûmeti, Filistin ile ilgili olarak, Yahudi isteklerini ve tarihi iddialarını kabul ederek bildiriyi ilan etmiştir. İlan edilen bildiriye;

İngiltere Hükûmeti, Yahudi halkı için Filistin’de ulusal bir yurt oluşturulmasını desteklemekte olup, bu amacın gerçekleştirilmesi için elindeki tüm imkânları kullanacaktır, ancak Filistin’de mevcut, Yahudi olmayan toplulukların hakları ya da herhangi bir başka ülkedeki Yahudilerin medeni ve dini haklarına zarar verebilecek hiçbir girişimde bulunmayacağı açıkça anlaşılmalıdır (TNA, FO 317/3385 Document No: 191828).

Balfour tarafından “Yahudi Siyonist isteklerine sempati bildirgesi” olarak yayımlanan bu deklarasyon (De Haas, 1934, 486), daha sonra Fransa ve İtalya Hükümetleri tarafından da resmen onaylanmıştır. Başkan Wilson, İngiltere Hükûmeti’nin deklarasyonuna olan yakınlığını da kamuoyuna açıklamıştır (TNA, FO 317/3385 Document No: 191828). İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour tarafından 2 Kasım 1917 tarihinde Lord Lionel Walter Rothschild’e gönderilen bir mektupla duyurulan “Balfour Deklarasyonu”, 14 Şubat 1918’de Fransa Dışişleri Bakanı Stephen Pichon tarafından Dünya Siyonist Örgütü temsilcisi Nahum Sokolow’a gönderilen bir mektupla da teyit ve teşvik edilmiştir. İtalya, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Yunanistan, Sırbistan, Çin ve Siyam (Tayland) Hükümetleri de deklarasyona destek vermiştir (Nir, 2021, 17).

Balfour Deklarasyonu’na Gelen Destek ve Tepkiler

İtalya, hemen sonra da Fransa’nın 1918 Şubat ayında Balfour Deklarasyonu’na verdikleri destek ve Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson’un deklarasyona olan açık savunuculuğu, Siyonizm’in kaderini, İtilaf Devletleri’nin savaş girişimleriyle birleştirmiştir (Sander, 2020, 383–384). İtilaf Devletleri’nin Filistin’de İngiliz ya da uluslararası himaye altında bağımsız bir Siyonist devlet kurmayı planlaması, Siyonizm’in doğu siyasetinde büyük bir rol oynadığını göstermektedir (CDA/BOA. HR. SYS. 2443-8. M-08-11-1917). Balfour Deklarasyonu’nun bütün İtilaf Devletleri tarafından desteklenmesi ise, bölgedeki Arapların liderliğini üstlenen Şerif Hüseyin’i oldukça şaşırtmış ve Şerif daha önce kendisiyle yapılmış bulunan anlaşmaya tamamen zıt olan bu deklarasyon için İngilizlerden kendisine bir açıklama yapmasını istemiştir. İngiltere Hükûmeti Şerif’e yaptığı açıklamada ise deklarasyonun bölge halkın özgürlüğünü kısıtlamadığını ve deklarasyonda bir Yahudi Devleti’nden söz edilmediğini belirtmiştir (Sander, 2020, 383-384). Fakat deklarasyon metninde Filistin nüfusunun yüzde 90’dan fazlasını Araplar oluşturmasına rağmen, “Yahudi olmayan topluluk” kelimeleriyle geçiştirildiği görülmektedir. Filistin bir Arap ülkesidir, Yahudiler de ülkedeki pek küçük bir azınlık olarak yer almaktadırlar. Ayrıca Yahudilerin en az yarısı da son yıllarda Filistin’e gelmişlerdi. Bildiri Arap haklarını koruyormuş gibi bir tavırla halkın büyük çoğunluğunun Arap olduğunu dahi metinde açık bir şekilde dile getirmemiştir (Ataöv, 1970, 47).

Balfour Deklarasyonu ilanı üzerine Osmanlı İmparatorluğu;

İngiltere Hariciye Nazırını Balfour tarafından Lord Rothschild’e gönderilip hemen her memleketin basın gazetelerine yerleştirilen çevirisi paketlenip gönderilen 2 Kasım 1917 tarihli mektubun içeriği Filistin’de bir hükûmet-i İsrailiyye’nin kurulmasına İngiltere’nin tam bir kesinlik ve ciddiyet ile karar verdiği ve Gazze’den ileri doğru

yürümekte olduğu İngiliz bildirilerinde açıklanan İngiliz ordusu Allah göstermesin Kudüs'e girerse Filistin meselesi Osmanlı Devleti için pek zararlı bir şekil kazanacağından düşman kuvvetlerine karşı savunma ve karşı koymak için takviye ile düşmanın uzaklaştırması ve hiç olmazsa bulunduğu mevkidен ileri gidememesinin sağlanması için tüm gücümüzle mücadele etmeliyiz (Osmanlı Belgelerinde Filistin, 2009, 367-368),

emriyle bölgedeki askerî harekâtların yoğunlaştırılmasına vurgu yapılmıştır.

Jüdische Rundschau isimli Alman gazetesi ise, 16 Kasım tarihli sayısının başyazısında; İngiltere Hükûmeti'nin açıklamasını ele alarak,

İngiltere Hükûmeti'nin niyeti, Filistin'i İngiliz yönetimi altına almak olabilir. Ancak Filistin'in askerî olarak işgal edilmesi durumunda bile, buranın devlete aidiyeti sorunu mevcut uluslararası hukuka göre hiçbir şekilde çözülemeyecektir. Filistin Türk toprağıdır ve İngiliz birlikleri daha da ilerlese bile öyle kalacaktır. Sadece barış konferansı ve bu konferansta varılacak uluslararası anlaşmalar, savaş sırasında tartışılan ve işgal edilen toprakların bir veya diğer devlete bağlanmasına nihai olarak karar verebilir. Sırf bu sebeple, İngiltere Hükûmeti'nin Deklarasyonu Siyonist isteklerin tanınmasıyla sınırlı kalmalı ve Filistin'in Türkiye ile olan anayasal ilişkisini etkilemesine izin verilmemeliydi. Ancak deklarasyonun bu şekilde ve herhangi bir İngiliz himayesi isteğıyle bağlantılı olmaksızın yapılması muhtemelen İngiliz Siyonistlerinin de özel isteğıydi (CDA/BOA. HR. SYS. 2333-1 M-03-05-1918),

açıklamalarında bulunarak deklarasyona tepkisini göstermiş fakat, Siyonist isteklerin tanınması dair bir tepki ortaya konulmamış, Siyonistlerin İngilizlerin himayesinde olmasına tepki görülmemektedir.

İstanbul'da çıkan *İkdâm* gazetesinde ise, deklarasyon İngilizlerin Yahudileri Filistin'e göç ettirmek istemeleri şeklinde algılanmıştır: “İngilizler şimdi işgal ettikleri toprak kendilerinin olmuş gibi bu işe kendi kendilerine karar veriyorlar ve müttelikleri de bu durumu kabul ediyorlar. Eğer Almanlar işgal ettikleri Fransız toprağını istedikleri gibi kullanmaya kalkışsalar, Mösyö Lloyd George ve Mösyö Wilson bu duruma neler derlerdi...” (İkdâm, 26 Temmuz 1918, 1). *İkdâm* gazetesinde bu durum ayrıca; “Filistin'de hükûmet şeklinde bir Yahudi Cumhuriyeti teşkili ne mümkündür ne de istenilen, arzu edilen bir durumdur.” tepkisiyle de karşılanırken, gazetede çıkan makalede Siyonizm kaynaklı bu durum nedeniyle Türkiye'de yaşayan Musevilerin Siyonizm düşüncesinden uzak durmaları gerektiğı çünkü, Siyonizm'in Osmanlılık düşünce ve yapısıyla uyuşmadığı da belirtilmiştir. Bu makalede ayrıca “Memleketimizdeki Yahudilerin yüzde doksan dokuzu sadıktır. Bununla birlikte yerli Ben-i İsrail'e hiçbir diyeceğimiz yoktur... Biz Ben-i İsrail aleyhinde bulunmadık ki bunlar muhtaç-ı müdafaa olsun.” (İkdâm, 19 Ağustos 1918, 1) denilerek ortaya çıkan bu durumdan duyulan rahatsızlık vurgulanmıştır.

Balfour Deklarasyonu'nun ilanı İngiltere'de bulunan Müslümanları da oldukça rahatsız etmiştir. İngiltere'de bulunan Müslümanlar bu durum ile ilgili olarak İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour'a İngiltere'nin Filistin meselesinde takip ettikleri siyaset hakkında bir muhtıra vermişlerdir. Buna göre; “Filistin'de hakk-ı mülkiyet iddiası eden Yahudilerin 1800 seneden beri Filistin'de hiçbir hakları yoktur. Filistin halkının yüzde sekseni

Müslümanlardan oluştuğu halde Yahudilere üstün bir makam verilmesini şiddetle protesto ederiz.” (Sebilürreşad, 22 Ağustos 1918, 19), sözleriyle bildiriden duydukları rahatsızlığı belirtmişlerdir.

İngiliz politika yapıcıları açısından ise Balfour Deklarasyonu, savaşın dengelerini kendi lehlerine çevirmek için bir son dakika girişimi olarak görülmüştür. Bu görev, Dışişleri Bakanlığı ve kabine sekreterliğindeki birkaç rütbeli memurun ellerine bırakılmış hatta üçüncü kez tartışmaya açıldığı 31 Ekim 1917 tarihinde dahi gündemin ilk maddesi olmamıştır. Deklarasyona ahlaki ve siyasi bir anlam yükleyenler, öncelikle Siyonistler ve daha sonra da elbette ona farklı bir ahlaki ve siyasi yorum getiren düşmanları olmuştur. Balfour Deklarasyonu’nu İngilizler tarafından yayımlanan diğer pek çok belgeden farklı kılan şey ise İngilizlerin başlangıçta verdikleri sözden dönmemiş olmalarıdır. Bu da bu deklarasyonun siyasi çıkarların ötesinde farklı nedenlerle yayımlandığını göstermektedir. İngiltere’nin resmen deklarasyondan vazgeçmemiş olması büyük ölçüde Weizmann’a atfedilebilir. Siyonizm tarihinde bu belge belki de onun en büyük siyasi başarısı olmuştur (Reinharz, 1993, 212).

Balfour Deklarasyonu olarak tarihe geçen bu muğlak belge, Siyonistler açısından siyasi hedeflerinin ilk kez resmî olarak tanınması anlamını taşımıştır. Deklarasyon hakkında, gelecekte kurulması planlanan Yahudi Devleti’nin o zamana kadar meşruiyetinin tek iddiası olduğu söylenebilir. Ancak Araplar, Balfour Deklarasyonu’nda Yahudilere resmî destek ve hatta nihai bir Yahudi Devleti vaadini görmüşlerdi. Nitekim Balfour Deklarasyonu’nun yayımlanması, o zamana kadar sakın ama içinde onlarca olasılık barındıran Filistin Arap milliyetçiliğinin Siyonistlere karşı saldırıya geçtiği dönemi başlatmıştır. Filistin’deki Sosyalist Siyonistler, Balfour Deklarasyonu’nun ne olduğunu biliyorlardı. Sosyalist Siyonistlere göre Balfour Deklarasyonu’nun ilanı, artık hem Yahudiler için bir meşruiyet çizgisi hem de Arap ile Yahudi arasında sonsuz ve potansiyel olarak ölümcül bir düşmanlık kaynağı olarak görülmüştü (Hurley, 1999, 30).

İngiltere Hükûmeti’nin bu bildirisi, dünyanın belli başlı Yahudi merkezlerinde bulunan Siyonist Federasyonlar tarafından da coşku ve derin şükran ifadeleri ile karşılanmıştır. Ayrıca İngiliz Siyonist Federasyonu, Balfour’un mektubunun ilan tarihinden üç gün sonra özel bir toplantı yaparak toplantıda alınan kararla, *“İngiliz Siyonist Federasyonu Yürütme Konseyi Başkanı Weizmann’ın, İngiltere Hükûmeti tarafından kurulmayı destekleyen bir deklarasyon konusu hakkındaki raporuna yürekte sevinç ve teşekkür etmesine karar verilmişti.”* (Great Britain, Palestine And The Jews, 1918, 1). Bunun üzerine Siyonist Organizasyon Kopenhag Ofisi, İngiltere’deki Siyonist siyasi çalışmaların liderleri Nahum Sokolow ve Chaim Weizmann’a tebrik telgrafı göndermiştir. Gönderilen telgrafta;

İngiltere Hükûmeti’nin Deklarasyonu, dünyadaki tüm Yahudiler tarafından memnuniyetle karşılanacak evrensel öneme sahip bir belgedir. Bu büyük başarınızdan dolayı sizi kutluyor ve organizasyonun, tüm halkların ve hükümetlerin desteğiyle, Yahudi halkının 2000 yıldır hayalini kurduğu hedefe ulaşmayı başaracağını umuyoruz. Bu sonuca ulaşmak için yaptıklarınız asla unutulmayacak, hayranlığımızı ve minnettarlığımızı ifade ediyoruz (CDA/BOA. HR. SYS. 2443-47, M-21-11-1917),

sözlerine yer verilmiştir.

18 Kasım'da İngiliz Siyonist Federasyonu, Lord Rothschild'in İngiltere Hükûmeti'nin deklarasyonunu federasyona resmen bildirdiği resmî bir resepsiyon gecesi düzenlenmiştir. Dünyanın dört bir yanından gelen yüzlerce kutlama telgrafi okunduğu gecede bu durum büyük bir coşku yaratmıştır. Weizmann, Sokolow, Dr. Tschlenow, Lord Rothschild ve James Rothschild Yahudi halkının hayatındaki bu tarihi olayı yaptıkları şenlikli konuşmalarla kutlamışlardır (CDA/BOA. HR. SYS. 2333-1 M-03-05-1918.) İngiltere'de Siyonistler coşku içindeydi. İngiliz Filistin'i, fikrini yaygınlaştırmak için büyük bir kampanya başlattılar ve deklarasyona azami reklam verdiler. MÖ 538'de Büyük Kiros'un ilanından bu yana tarihsel önem açısından karşılaştırılabilir hiçbir şeyin gerçekleşmediğini düşünüyorlardı. Israel Sieff bunu; *"Yahudi Ulusunun siyasi tüzüğü... yeni dünyada savaş sonrası ilk yeniden yapılanma eylemi"* olarak değerlendirmiştir. Lord Rothschild ise Lord Balfour'a on milyon dindaşının minnettarlığını garanti etmiştir (Friedman, 1973, 106).

Yahudi Filistin'i hakkında İngiltere'nin beyan ettiği ve müttefikleri tarafından da kabul gören bu deklarasyon, Yahudiler tarafından, *"Biz peygamberimizin ulvi gayesini en yüksek mevkiye ulaştırmak ümidiyle bizzat kendi tarihimizi yaratmak istiyoruz."* (İkdâm, 19 Ağustos 1918, 2), şeklinde coşkuyla karşılanırken bu deklarasyonun bizzat muhatabı olan Baron Rothschild ise, Balfour Deklarasyonu'nun ilanı sonrasında;

Son 1800 yıldaki Musevilik tarihindeki en önemli olayla tanıştıklarını ve Yahudi tarihinde olağanüstü bir döneme işaret eden bu bildiriyle, İngiltere Hükûmeti sayesinde Filistin'e geri dönecekleri söylemiştir." Rothschild ayrıca, "dağılmadan bu yana ilk kez Yahudi halkının, Büyük güçlerden birinin deklarasyonu ile uygun statüsünü geri aldığını ve ilan edilen bu bildiriyle, İngiltere Yahudi halkının ulusal yurt isteklerini kabul edip onaylarken, Yahudilere, yalnızca Filistin'deki Yahudi olmayan komşularının değil, Siyonist davayla aynı fikirde olmayan kendi halkının haklarına ve ayrıcalıklarına saygı gösterme olanağı da tanımıştır (Great Britain, Palestine And The Jews, 1918, 16),

sözleriyle deklarasyonun ilanı ile ilgili duygularını belirtmiştir.

Londra'da Siyonizm'in savunucularından önde gelen isimlerden biri olan Herbert Samuel ise, hevesle beklediği bu deklarasyonla ilgili düşüncelerini; *"İngiltere Hükûmeti'nin Filistin ile ilgili yaptığı açıklamaya, yürekte seviniyorum. Bu politikayı destekliyorum çünkü Yahudi ırkının dehasına, insanlığa parlak ve farklı bir medeniyet verme fırsatını yeniden verecek."* (Great Britain, Palestine And The Jews, 1918, 2), sözleriyle ifade etmiştir. Samuel ayrıca;

Neredeyse üç yıldır, ortaya çıkan her fırsatta Kabine de ve Kabine dışında benim teşvik ettiğim bir politika ve bu politikanın uyandırdığı korku ve şüphelerin, kesinlikle temelsiz olduğuna inanıyorum. Filistin'de meydana gelebilecek her yeni gelişmede gerçekten de üç koşul gözetilmelidir. İlk olarak, şu anda o ülkenin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Arapların haklarının tam ve adil bir şekilde tanınması gerekir. İkincisi, Hristiyan ve Müslümanların kutsal yerlerine saygı duyulmalı ve kutsal yerler, her durumda her zaman bu inançların temsilcilerinin kontrolü ve sorumluluğu altında kalmalıdır. Üçüncü olarak ise dünyanın başka ülkelerine dağılmış olan ve muhtemelen her zaman büyük çoğunluk olarak kalması gereken Yahudiler üzerinde Filistin'den siyasi otorite niteliği taşıyan herhangi bir şey kurmak için şimdi veya gelecekte hiçbir

girişimde bulunulmamalıdır. Tam ve eşit vatandaşı oldukları veya olmaları gereken ülkelerdeki ulusal statülerinde veya ulusal hak ve görevlerinde büyük veya küçük, doğrudan veya dolaylı hiçbir rahatsızlık olmamalıdır. İnsanlığın zenginliği, çeşitliliğinde yatmaktadır. Dünyanın, bir ve aynı kitabın sayısız kopyasından başka hiçbir şey içermeyen bir büyük kütüphane gibi olmasını istemiyoruz. Yahudi zihni ayırt edici bir şeydir. Hayal gücü ile pratik olanı dikkate değer ölçüde birleştirir, ideal olanı ve olumlu olanı alır, şeklinde düşüncelerini dile getirecektir (Great Britain, Palestine And The Jews, 1918, 19-20).

Albay Sir Mark Sykes ise Balfour Deklarasyonu'nun Filistin'e yapılması beklenen Yahudi göçlerini hızlandıracağı düşüncesiyle Filistin'de yaşayan ve daha sonra göç ederek oraya yerleşecek olan Yahudileri kastederek, gelecekte Filistin topraklarında bir Yahudi Devleti kurulabilmesi arzusuyla şunları söylemiştir:

Asya ile Avrupa arasında köprü olmanın kaderiniz olabileceğini anlamanız için dua ediyorum, Asya'nın maneviyatını Avrupa'ya ve Avrupa'nın canlılığını Asya'ya getirmek, işte bunun Siyonizm'in misyonu olduğuna inanıyorum. Burada bir Milletler Cemiyeti hayalinden bile daha büyük bir şey görüyorum, bu bir Irklar Cemiyeti ve nihayet bir İdealler Cemiyeti hayali. Ben zeminin, bir kısmını biliyorum ve cesurca önünüzde tehlikelerin, zorlukların ve olası engellerin yattığını söylemeye cesaret ediyorum; ama bayanlar ve baylar, gözetim süreniz uzun oldu. Zorluk içinde eğitim gördünüz, zorluklara sakın bir şekilde bakabilir ve onların üstesinden gelirsiniz. Ani bir büyü dönüşümü beklemiyorum. Ancak büyük, faydalı ve karşı konulamaz bir geçişe başladığınıza inanıyorum (Great Britain, Palestine And The Jews, 1918, 22).

Balfour Deklarasyonu ilanı sonrası Siyonistlere, İtilaf devletlerinin eski müttefiki Rusya'dan da destek gelmiştir. *London Times*'in 8 Aralık tarihli sayısında, Rus Bolşeviklerinin lideri Lev Troçki'nin İngiltere'nin Filistin'de bir Ulusal Yahudi Yurdu kurma röportajı yer almıştır. Bu konuda Troçki;

İngiltere Hükûmeti'nin bu planını tüm kalbimle destekliyorum. Yahudi halkına, diğer mağdur ve mazlum milletlerle birlikte, kendi hayatını ve kaderini kendi ulusal isteklerine göre düzenleme fırsatı verilmesi gerektiğine inanıyorum. İngiltere, yayımladığı deklarasyonla, Hristiyan dünyasının Yahudilere karşı iki bin yıldır süren hatasını telafi etmiştir. Zulüm gören ve ezilen tüm halkların kurtuluşu için mücadele eden tüm dünyanın devrimci unsuru, İngiltere'nin bu hareketini onaylamaktan başka bir şey yapamaz (The Jewish Tribune, 21 December 1917, 33),

sözleriyle deklarasyon konusundaki olumlu düşüncelerini belirtmiştir.

Hollanda Siyonist Federasyonu ise deklarasyon vesilesiyle İngiliz Siyonist Federasyonu'na gönderdiği telgrafta;

Bakan Balfour'un İngiltere Hükûmeti'nin Siyonist programı onayladığını ve uygulanmasını güçlü bir şekilde destekleyeceğini açıklaması bizi çok memnun etmiştir. Şimdiye kadar başardıklarınızdan dolayı sizi kutluyor ve bundan sonraki çalışmalarınızda başarılar diliyoruz. Tüm medeni dünya hükümetlerinin bu asil örneği izleyeceğine ve böylece tüm İsrail'in minnettarlığını kazanacağına inanıyoruz (CDA/BOA. HR. SYS. 2333-1 M-03-05-1918),

sözleriyle İngiltere'ye ve Siyonizm'e verdikleri desteği belirtmişlerdi.

Weizmann'ın yayımlandıktan sonra söylediği gibi, *Balfour Deklarasyonu bir ilke niteliği* taşımaktadır. Yani İngiltere Hükûmeti ilkesel olarak Yahudi milliyetçiliğini ve Yahudilerin Filistin'de kendi siyasi merkezlerini yeniden kurma haklarını kabul etmiş ve bu amacın gerçekleştirilmesine yardımcı olacağına söz vermiştir. Bildirgenin tüm bu yönlerine Sokolow tarafından önerilen formülde daha tam, daha geniş ve daha bağlayıcı ifade verilmiştir. Bununla birlikte liderler, ilkenin Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan metninde de yürürlükte kaldığını düşünmüşlerdi. Bu ilkedен yola çıkarak, hükümetle Siyonistlerin pratik taleplerini yerine getirmesi için onu bağlayacak bir anlaşmaya varılabileceğine inanmışlardı (Verete, 1982, 77).

Balfour Deklarasyonu ile birlikte Siyonist politikanın ilk aşaması tamamlanmıştır. Böylelikle Siyonistler, Filistin'de ulusal bir yurt kurmak için Yahudilerin geçerli bir hakka sahip olma konusundaki Yahudi olmayan milletlerin, özellikle güçlü devletlerin desteğini talep eden Theodor Herzl'in programındaki maddelerden birini yerine getirmişlerdir (Taylor, 2019, 39). Balfour Deklarasyonu'nun ilanıyla birlikte Siyonist girişim, Yeni Yişuv, Diaspora Yahudiliği ve İngiltere'nin de çabalarının ortak bir sonucu olarak başarılı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı boyunca Yişuv savaşın getirileriyle mücadele ederken Siyonizm'in kaderi, bir avuç Siyonist lider ile İngiltere Hükûmeti'nin üst düzey yetkilileri arasındaki ittifak tarafından belirlenmiştir (Kaplan ve Penslar, 2011, 87). Siyonistler, İngiltere'nin İngiliz olduğu kadar Yahudi olacak bir Filistin yaratmayı tasarlamışlar ve Balfour Deklarasyonu'nun ilanından sonraki süreci bu duruma göre planlamışlardır. Ayrıca İngiltere Başbakanı Lloyd George'dan; "*Filistin için uygun temsil kurumlarının vakti geldiği zaman, eğer Yahudiler nüfusun kesin bir çoğunluğuna sahip olmuşlarsa, o zaman Filistin böylece bir Yahudi Cumhuriyeti haline gelecektir.*" (Taylor, 2019, 39), sözünü almayı da başarmışlardı. Bundan sonra başlayacak olan yeni süreçte ise Siyonist liderler, Filistin'de Yahudi nüfusunu arttırabilmek için Filistin'e yapılan Yahudi göçleri ve Yahudi yerleşimlerinin arttırılması amacıyla bölgede yeni çalışmalara başlamışlardı.

SONUÇ

İngiltere tarafından ilan edilen, Filistin topraklarında Yahudiler için "Ulusal Yurt" vaadinde bulunan Balfour Deklarasyonu, kazanım olarak Siyonist politikayı uluslararası arenada görünür hâle getirmiştir. Deklarasyon, dünyanın çeşitli bölgelerinde dağınık şekilde yaşayan Yahudileri tek çatı altında Filistin topraklarında toplamayı hedefleyen Siyonistlerin bu amacı gerçekleştirmesi için bir dönüm noktası olmuştur. Balfour Deklarasyonu'nun ilanı ile İngiltere, Yahudi milliyetçiliğini tanıdığını da kabul etmiştir. Yahudilerin Filistin'de kendi siyasi merkezlerini yeniden kurma haklarını kabul eden İngiltere, ayrıca; Yahudi amaçlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olacağına da söz vermiştir. Balfour Deklarasyonu'nun ilanı, dünya üzerinde belli başlı Yahudi merkezlerinde bulunan Siyonist federasyonlar tarafından sevinç ve şükran duyguları ile karşılanmıştır. Fakat Balfour Deklarasyonu'nun yayımlanması, o zamana kadar sakin olan Filistin Arap milliyetçiliğinin harekete geçtiği dönemi de başlatmıştır. Sonuç olarak Filistin topraklarında bir Yahudi Devleti kurulmasını planlayan Siyonizm'in kaderi Siyonist liderler ile İngiltere Hükûmeti'nin üst düzey yetkilileri arasında kurulan ittifak tarafından belirlenmiştir. Siyonistler, Balfour Deklarasyonu'nun sonuçları ile hedeflerine uluslararası

bir ivme kazandırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın en kritik dönemlerinden birinde ilan edilen deklarasyon başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere İtilaf Devletleri'nin de onayını alarak savaşın seyrinin değişmesinde rol oynamıştır.

Siyonizm'in en önemli başarılarından da biri olan Balfour Deklarasyonu, 1948 yılında resmi olarak kurulan İsrail Devleti'nin temellerini atmıştır. Dolayısıyla günümüzde hâlâ devam etmekte olan İsrail-Filistin meselesinin temeli, İngiltere'nin başını çektiği sömürgeci ülkelerin çıkarları ve stratejileri doğrultusunda şekillenmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (CDA/BOA)

The National Archives Foreign Office (TNA/FO)

2. Gazeteler

İkdâm

Sebilürreşad

The Jewish Tribune

The American Jewish World

3. Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Akgül, A. (2011). *Kripto Yahudiler ve Pakraduniler*. Togan Yayınları.

Ataöv, T. (1970). Filistin sorununun ardındaki gerçek: İsrail'in kuruluşuna kadar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 25/03, 29-66.

Bar-Yosef, E. (2005). *The Holy Land in English culture 1799–1917 Palestine and the question of orientalism*. Clarendon Press.

Cohn-Sherbok, D. (2012). *Introduction to Zionism and Israel from ideology to history*. Continuum International Publishing Group.

De Haas, J. (1934). *History of Palestine - The last two thousand years*. The MacMillan Company.

Friedman, I. (1973). *The question of Palestine, 1914-1918 British-Jewish-Arab relations*. Schocken Books.

Grainger, J.D. (2006). *The battle for Palestine 1917 (warfare in history)*. Boydell Press.

Great Britain, Palestine and the Jews, Jewry's celebration of its national charter. The Zionist Organisation: London Bureau 35 Empire House, 175 Piccadilly, W.1. 1918. Printed in Great Britain by the Field&Queen (Horace Cox) Ltd., Bream's Buildings, London, E. C. 4.

- Hassan, S. (2016). Politics of the Zionist lobby in the United States of America. *Proceedings of the Indian History Congress, Vol. 77*, 846-854.
- Hurley, A. U. B. A. (1999). *One nation under Israel*. Truths Press.
- Husan, S. (2014). The Zionist project and the British Mandate in Palestine. *Proceedings of the Indian History Congress, Vol. 75*, Platinum Jubilee, 967-974.
- Kaplan, E. and Derek J. P. (2011). *The origins of Israel, 1882–1948*. University of Wisconsin Press.
- Kızıloğlu, S. (2012). İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar geçen süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in gelişimi. *Sosyal Bilimler, 2/1*, 35-64.
- Nir, Y. (2021). *Immigration to Palestine during the British Mandate (1922-1948)*. Cambridge Scholars Publishing.
- Özdemir, H. (2009). *Osmanlı belgelerinde Filistin*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 102.
- Pappe, I. (2007). *Modern Filistin tarihi*. (Çev. Nuri Plümer), Phoenix Yayınevi.
- Patterson, Lieut.-Colonel J. H. (1922). *With the Judeans in the Palestine campaign*. The Macmillan Company.
- Quigley, J. (1990). *Palestine and Israel: A challenge to justice*. Duke University Press Books.
- Reinharz, J. (1993). *Chaim Weizmann: The making of a statesman*. Oxford University Press.
- Sander, O. (2020). *Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi.
- Schama, S. (2016). *İki Rothschild, İsrail devletinin kuruluşu*. (Çev. Belkıs Çorakçı Dışbudak), Alfa Basım Yayım.
- Sweiti, R. (2008). American policy toward Palestine between 1850 and 1939. *Bethlehem University Journal, Vol. 27*, 26-58.
- Taylor, A. R. (2019). *İsrail'in doğuşu, 1897–1947 Siyonist diplomasının analizi*. Pınar Yayınları.
- Trimbur, D. (2010). History in fast motion: An overview. *Europe and Palestine 1799-1948 Religion-Politics-Society*. (eds. Barbara Haider-Wilson, Dominique Trimbur). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 45-53.
- Verete, M. (1982). The Balfour Declaration and its makers. *Palestine and Israel in the 19th and 20th centuries*. (Edited By Elie Kedourie and Sylvia G. Haim). Routledge. pp. 60-88.
- Yavuz, H. (2023). İsrail Devleti'nin kuruluş süreci-Balfour Deklarasyonu'ndan manda yönetimin kurulmasına- 1917-1923 [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi